

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение

«Ак-Чыраанская СОШ Овьюрского кожууна»

<p>«Согласовано» с заместителем директора по ВР <u>Р.Д. Тумат</u> /Тумат Р.Д./ от «<u>28</u>» <u>август</u> 2023 г.</p>	<p>«Утвержден» Директор МБОУ Ак-Чыраанской СОШ <u>Шокар А.В.</u> Приказ № <u>713</u> от «<u>28</u>» <u>август</u> 2023 г. М.П.</p>
---	---

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
ПО ВНЕУРОЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
«Улусчу ужурлар»

Класс: 9

Направление: духовно-нравственное

Количество часов в год: 34 часов

В неделю: 1 час

Срок реализации: 1 год

Разработала: Шокар А.В.

Категория: СЗД

2023-2024 учебный год

Тайылбыр бижик

9-ку класска “Улусчу ужурлар” деп класстан дашкаар ажыл-чорудулгага ажылчын программаны Тыва Республиканың ниити өөредилгезинин бадылааны А.К.Ооржактын,С.Б.Оюннун “Тыва ужур-чанчылдар” деп 5-9 класстарга өөредилге программазынга болгаш чаа Федералдыг күрүне өөредилге стандартының негелделеринге, Тыва Республиканың өөредилге черлеринге кижиниң сүзүүн болгаш мөзү-шынарын кижизидип сайзырадырының концепциязынга (2011ч.) дүүштүр тургускан.

2023-2024 өөредилге чылында 9-ку класска “ Улусчу ужурлар” деп класстан дашкаар ажыл-чорудулганы өөредиринге өөредилге планында неделяда ниитизи-биле 1 шак көрдүнген. 9-ку класска 35 өөредилге неделязында 33 шакта программаны долузу-биле өөреткен турар ужурлуг.

Курстуң (эртемниң) план езугаар шиңгээттингениниң түңнелдери

Бо программа 9-ку класстың доозукчуларының бот-тускайлаң (личностные), метапредметтиг (метапредметные), предметтиг (предметные) дараазында түңнелдерни чедип алырын магадылап хандырып турар.

Бот-тускайлаң түңнелдери (личностные результаты)

1. Хамааты мөзү-шынар кижизидилгези;
2. Патриоттук кижизидилге;
3. Сагыш-сеткил, мөзү-шынар кижизидилгези;
4. Чараш чүүлдү эскерип билиринге кижизидери;
5. Күш-шыдал азы мага-бот дадыктырылгазының кижизидилгези;
6. Күш-ажыл кижизидилгези;
7. Бойдуска хумагалыг болурунга кижизидери;
8. Эртемниң үнелиин, чугулазын медегеп билиринге кижизидери.

Метапредметтиг туннелдери

1. Тыва ужур-чанчылдарны аас чогаалындан болгаш чечен чогаалдан тып билир;
2. Кожа-хелбээ чоннарнын чанчылдарын билир;
3. Кожа-хелбээ чоннарнын чанчыл-чудулгезин билир болур.

Предметтиг түңнелдери

- 1.Езулалдыг дойлар.Тыва кижинин уш дою: торуттунгенде,огленгенде,чырык ортемчейден чарылганда, ону эрттирер езулалдары, чуруму-биле таныжар, билир болур;
- 2.Тываларнын тос ыдыы. Ыдык- кандыг-бир чувени (малды, хараачаны, ыдык окту) онзагай шынарларлыг эн-не дээди деп санап, чудуурунун, тыва кижинин тос ыдыы, оларнын аттарынын дугайында таныжар, билир болур;
- 3.Тос дагылгалар .Бурунгу тываларнын бойдус-биле амыдыралчы сырый харылзаазын, анаа тускай хамаарылгазын, оларнын дагылгаларда илереттингенин билир болур;
- 4.М.Кенин-Лопсан- тыва чоннун ужур-чанчылдарынын шинчилекчизи, нептередикчизи дээрзин билген турар ужурлуг.

Курстуң (эртемниң) кол допчузу

№	Өөредир кезектери	Шагы	Оон иштинде		Кижиз.ажылы ның угл.
			Чугаа сайзырад.	Практ. кичээл	
1	Катаптаашкын	8	-	3	1,2,3,4,5,6,7,8
2	Езулалдыг дойлар	6	1	1	1,2,3,4,5,6,7,8
3	Тываларнын тос ыдыы	7	-	2	1,2,3,4,5,6,7,8
4	Тос дагылгалар	9	-	-	1,2,3,4,5,6,7,8
6	М.Кенин-Лопсан- тыва чоннун ужур-чанчылдарынын шинчилекчизи, нептередикчизи	3	-	1	1,2,3,4,5,6,7,8
	Шупту	33	1	7	

Календарь-темалыг план

№	Темалары	Шагы	Эрттирер хуну, айы		Тайылбыр
			План езугаар	Херек кырында	
	Катаптаашкын				
1	Улусчу ужур-чанчылдар- чоннун тускай ооредии.оон унген дозу- тыва чоннун амьдыралы.Чарылбас кезектери- ужурлар, чанчылдар,езулалдар, дагылгалар, сагылгалар.	1			
2	Тыва чоннун ужур-чанчылдарын шинчилээнинин кыска тоогузу.				
3	Езулалдарнын кол хевирлери: ыдык,дагылга,сагылга,йорээл,чалбарыг.Оларнын унген дозу.	1			
4	Тываларнын ыдыктап каан малы,ыяжы, дагыыр хеми,тайгазы,оваазы.Оларнын бойдуста тускай сорунзалыг(энергетиктиг) унуштер,даглар, суглар-биле холбаазы.Оларнын бойдус камгалаарынга салдары.	1			
5	Езулалдарны болуктээри: ог, аьш-чем-биле холбашкан, бойдуска хамаарышкан, кижинин амьдыралы-биле холбашкан езулалдар.Оларнын утказы.	1			
6	Практиктиг кичээл. Огбелери,ада-иезинин дузазы-биле торел аймактын, болуктун ыдыктары,дагылгалары-биле таныжылга.	1			
7	Практиктиг кичээл. Аалчылар (энелер,авалар, адалар) чалап, езулалдарны херек кырында сагып ооредири.Видеофильмнерни ажыглаары.	1			
8	Практиктиг кичээл. Шагаа, наадым езулалдарынга киржип, оларны сагып ооренири.				
	Езулалдыг дойлар				
9	Тыва кижинин уш дою: торуттунгенде,огленгенде,чырык ортемчейден чарылганда.Уруг дою.Ону эрттирер езулалдары, чуруму.Оол,кыс уруг торуттунген аайы-биле дойну эрттиреринин онзагайы.Уруг бажын кыргыыры (хылбыктаары), эрттирер езу-чуруму.	1			
10	Куда дою.Уруг айтырары (таныжары).Дугдээшкин, шайын бузары, товун айтырары.Куда езулалдары.				
11	Кижинин соолгу дою. Хоруглуг езулалдар.Амгы уеде ону эрттиреринин чурумун хажыдып турары.	1			
12	Мал-маганга хамаарышкан дойлар: дук дою, тарак дою, кыштаг дою. Чер ажылынын дойлары: тараа дою, сиген дою. Чудулгеге хамаарышкан дойлар.Эрттирер ужурлары. Езулалдарлыг дойларнын кижинин амьдыралынга салдары.оларны салгал	1			

	дамчыдар ужур-утказы.				
13	Практиктиг кичээл. Амыдыралда кижинин уш доюн, мугур харлаанын эрттирип турарынын дугайында сактыышкыннар.	1			
14	Чогаадыг «Чуртталганы чугле байырлап-дойлап эрттирип болур бе?»	1			
	Тываларнын тос ыдыы				
15	Ыдык- кандыг-бир чувени (малды, хараачаны, ыдык окту) онзагай шынарларлыг эн-не дээди деп санап, чудууру.Тыва кижинин тос ыдыы.Оларнын аттары.	1			
16	Хойну, сергени,аътты, тевени, сарылкты, буганы, ивини ыдыктаары.ыдыктаар мал-маганнын он-чузуну. Кижинин кадыы-биле холбаазы. Ыдыктаарынын чуруму.Ыдыктаарынын утказы.	1			
17	Ыдык окту ыдыктаары- ажы-толдун кадык-шинин,сузуглелин хей-аът кирип, камгалаары.Ыдык-окту салгал дамчыштырары. Ыдыктаашкын херекселдери.	1			
18	Хараачаны ыдыктаары,оон сузуглелдиг утказы-дээрнин, сылдыстарнын ог ээлеринин сулде-чаяанын камгалаары.	1			
19	Тос ыдык-кижини камгалаан бурунгу сузук.Оон кижизидилгелиг унезинин монгези, аныяк салгалга чаагай салдары.	1			
20	Практиктиг кичээл. Ыдыктарны, ыдыктаашкынны тоолдарда, чечен чогаалда чуруп коргускенин тып,шилип номчууру.	1			
21	Практиктиг кичээл. Ыдыктаашкын, езулалдарлыг кинофильмнер коору. Музейден ыдыктаашкын херекселдери-биле таныжары.Утказын билип, ажыглаары.	1			
	Тос дагылгалар				
22	Бурунгу тываларнын бойдус-биле амыдыралчы сырый харылзаазы, анаа тускай хамаарылгазы.Оларнын дагылгаларда илереттингени.	1			
23	Тыванын долгандыр турар хурээлелин амгы болгаш келир уеде экижидеринге дагылгларнын кижизидилгелиг ужур-дузазы, кижиге салдары.Дээрни дагыыры.Тос дээрге хундуткел.Дээрге чалбарыыры.	1			
24	Тос аржаан.Тос-карак- чажыг ыяжы	1			
25	Танды дагыыры.Тос танды, анаа хамаарышкан чалбарыглар, йорээлдер.	1			
26	От дагыыры.От-чаяачы, от- азыракчы. Чула оду.Отка чалбарыг, йорээлдер.	1			
27	Суг бажы.Ону дагыырынын ужурлары,анаа хамаарышкан сагылгалар.Аржаан суглар.Оларга сузуглел.Аржаан саны,чалбарыг, йорээл.	1			
28	Оваа дагыыры.оваа дажы,анаа чудулге-сузуглел.	1			

29	Кожээ дагыры.Кожээ дажы,оон хевирлер: даш кожээ, кижичи кожээ, бижиктиг даштар.Тоогулуг кожээлер,оларга хамаарышкан улусчу уjurлар.	1			
30	Дагылгалыг ыяштар,оларнын хевирлери. М.Кенин-Лопсан- тыва чоннун уjur- чанчылдарынын шинчилекчизи, нептередикчизи	1			
31	М.Кенин-Лопсан-делегейде билдингир тыва эртемден-этнограф.Оон эртем-шинчилел ажылдары, тыва улусчу езу-чанчылдарны чыып бижииринге киржилгези, тыва улусчу ооредигнин эртем талазы-биле ундезилекчизи.	1			
32	М.Кенин-Лопсаннын кижичи дугайында билиишкени.Кижичи- бойдустун энерелдиг толу,оон чажындан тура торээн чонунун ужур-чанчылдарынга ооредип, езулуг кижичи кылдыр хевирлээри.Оон ажылдарында кижичи назынын ылгааны,назы-хар аайы-биле кижизидилгенин сорулгазын, утказын коргускени.	1			
33	Практиктиг кичээл.Тыва уjur-чанчылдарны шинчилеп,чыып, аныяк салгалга эгидеринге, чон аразынга тарадырынга улуг-хуузун кириштирген эртемденнернин номнары- биле таныжылга.Туннел кичээл	1			